

to the content of pedagogical skills. Generally speaking, the difference in understanding of the sense of person's readiness for activity is determined by the level at which the problem is considered: functional (state) or personal (quality). An attention has placed on the need to ensure the moral and mental component of the specialists' preparation. The purpose of the study is to diagnose the state of preparation of future primary school teachers to work with hyperactive students. We have revealed the level of understanding of the goals and objectives of organization of educational work with hyperactive primary school students. It has been noted that a large part of students, during organization of educational work in primary school, does not consider it advisable to implement innovative approaches to work with hyperactive students. In the context of the research, we have determined the level of willingness of future primary school teachers to work with hyperactive children and indicated the possible reasons for the low level of such readiness. There has been conducted a survey of students at Mukachevo State University and found that the majority of respondents found a low level of readiness to organize educational work with hyperactive primary school students. Future specialists point out that such condition leads to a lack of understanding of the importance of organizing educational work with hyperactive students, lack of awareness of their purpose and tasks of teaching and upbringing of such children, insufficient level of development of practical experience, the availability of students' stereotypes about the organization of educational environment. An improving of the effectiveness of pedagogical influence on the future elementary school teacher is possible, provided that the formation of practical skills to solve situations that may arise during the educational process, conducting non-standard lessons and interesting extracurricular activities.

Key words: preparation; readiness; New Ukrainian school, teachers, hyperactive students.

УДК 378.011.3-051:338.47-32(045)

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-78-80

Кампов Надія Семенівна,

старший викладач,

Касинець Отокар Вікторович,

старший викладач,

Мукачівський державний університет,

Щур Іван Федорович,

ВП НУБІП України «Мукачівський аграрний коледж», м. Мукачєво

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНІ ЕКСКУРСІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ

У статті розкриваються питання організації навчальних екскурсій у процесі підготовки майбутніх фахівців туризму і географії. Авторами обґрунтовується вагомість ролі та значення навчальних екскурсій; розкриваються організаційно-педагогічні умови, що сприяють ефективності організації цього процесу. Зазначено що, екскурсії сприяють розвитку спостережливості, духовних, етичних, інформаційних та інших пізнавальних рис майбутніх фахівців туризму, формують навички їх самостійної роботи.

Ключові слова: навчальна екскурсія, фахівці туризму, методи пізнання, методика екскурсій, екскурсовод, пізнавальна діяльність..

Постановка проблеми. Протягом останніх років навчальні заклади активізували та посилили роботу щодо виховання учнівської та студентської молоді на традиціях і звичаях українського народу, вивченні його історичної та культурної спадщини. Ефективним методом професійно-педагогічної підготовки, засобом становлення професійної позиції майбутніх фахівців туризму є навчальна екскурсія. Вона дозволяє організувати спостереження та вивчати різні явища, предмет, процесу у природних умовах, музеях, на виставках, впливає на процес розвитку пізнавальної діяльності студентів, їх мотиваційний, змістовий та процесуальний аспекти.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Актуальні питання екскурсійної діяльності зазначено в працях переважної більшості екскурсіологів. Б. Ємельянов, М. Поколюдина, І. Чагайда, С. Грибанова, В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська та інші. Їх наукові розвідки відзначають важливу роль та значення екскурсій. Вчені звертають увагу на необхідність використання у викладацькій діяльності різноманітних методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, що дозволяє активізувати пізнавальну діяльність студентів і підвищують ефективність навчання в ЗВО. Проте, дослідження щодо теоретичних засад навчально-тематичних екскурсій у процесі підготовки фахівців туризму мають фрагментний характер.

Мета статті: визначення ролі і значення навчально-тематичної екскурсії як ефективного методу навчання в процесі підготовки фахівців туризму.

Результати дослідження. Пріоритетним напрямом розвитку Закарпатської області є туристично-рекреаційна сфера. Якість туристичних послуг визначає рівень кваліфікаційної підготовки персоналу. Підготовку спеціалістів у сфері туризму здійснюють кілька закарпатських вищих навчальних закладів. Традиційно навчальний процес здійснюється у формі проведення аудиторних занять (лекційних, практичних/семінарських занять), а

також самостійної роботи студентів. Для активізації пізнавальної діяльності студентів рекомендується використовувати екскурсійний метод проведення занять поза навчальних аудиторій. В практиці життєдіяльності людина використовує чимало різноманітних методів пізнання: індуктивний, дедуктивний, аналітичний, синтетичний, методи абстрагування, аналогії, моделювання, узагальнення, експерименту та інші. Всі ці методи певною мірою використовують при проведенні навчальних екскурсій [1].

На відміну від закладу освіти, виховання на екскурсії здійснюється у ході навчання, у процесі спілкування студентів з екскурсійними об'єктами, під час розповіді екскурсовода, його дій при їх показі. Зміст отриманих знань під час екскурсії формує певний підхід до пояснення явищ природи, логіки розвитку суспільства, оцінки тих чи інших історичних подій.

Навчальні програми підготовки фахівців з туризму у Мукачівському державному університеті та ВП НУБІП «Мукачівський аграрний коледж» передбачають навчальні екскурсії, що мають найрізноманітнішу спрямованість. Екскурсії стали органічною частиною освітнього процесу. Як один із методів навчання, екскурсія включається для вирішення певних навчально-виховних чи суспільно-економічних завдань, сприяє розвитку спостережливості, духовних, етичних, інформаційних та інших пізнавальних рис майбутнього фахівця, формуванню навичок самостійної роботи. Вони проводяться як в аудиторний так і позааудиторний час під керівництвом викладача (фахівця-екскурсовода).

Завдяки багатому історичному минулому Закарпатської області екскурсійний метод може бути використаний в усіх навчальних курсах підготовки фахівців туристичної сфери. Туристичні ресурси настільки різноманітні, що забезпечують можливість організації різних навчально-тематичних екскурсій: історичних, природознавчих, мистецтвознавчих, літературних, архітектурно-містобудівних тощо.

Готуючи майбутніх фахівців туризму викладачі усвідомлюють, що навчальна екскурсія виконує певні завдання, адже вона: спрямовується на оволодіння студентами предметно-змістового, інтелектуального, комунікативного, методичного пізнавального досвіду; є однією з форм суспільно-просвітницької роботи, передусім сприяє освіті та інтелектуальному вихованню; сприяє засвоєнню базових понять з історії та географії, які конкретизуються в ході екскурсії; є дієвим засобом естетичного й виховного впливу, процес сприйняття екскурсійного матеріалу розвиває позитивні емоції та відчуття; сприяє виробленню світогляду, переконань, почуттів, інтересів, способу та стилю мислення студентів крізь призму патріотичного, громадянського, естетичного й морального виховання студентської молоді; сприяє вихованню вольових якостей екскурсантів, формує навички стримувати негативні емоції й активно виявляти позитивні; згуртовує студентські колективи, сприяє розвитку колективної праці та відповідальності; дає змогу пізнати рідний край, його історію та сучасність, його національну культуру», розширюючи культурно-технічний світогляд студентів.

У процесі підготовки фахівців туризму зміст кожної навчальної екскурсії включає обов'язкові освітню, наукову та пізнавальну мету. Освітня функція навчальної екскурсії забезпечує популяризацію наукових знань, достовірність викладання наукової інформації на основі сучасних наукових досліджень, традиційних навчальних методів (проблемно-інформаційного, частково-пошукового, дослідницького), використання яких ґрунтується на послідовній і цілеспрямованій постановці перед студентами проблемних завдань, розв'язуючи які, вони під керівництвом викладача активно засвоюють нові знання [2].

Екскурсія в системі професійної підготовки майбутнього фахівця туризму є перш за все формою організації навчання, а не розвагою, тому при підготовці навчальної екскурсії викладач визначає місце навчальної екскурсії в системі викладання краєзнавчо-туристичних дисциплін: «Географія туризму», «Географічне краєзнавство», «Літературне та мистецьке краєзнавство», «Етнографічне та релігійне краєзнавство», «Релігійний туризм», «Туристичне краєзнавство», «Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності)», «Основи музеєзнавства», «Музейна справа та охорона пам'яток»; формує цілі та завдання екскурсії; здійснює відбір необхідних та можливих екскурсійних об'єктів; створює організаційну та творчу групи студентів із підготовки до екскурсії; здійснює вибір і обґрунтування теми екскурсії виходячи з потреб і пізнавальних інтересів до вивчення туризму, історії, географії; розробляє технологічну картку екскурсії; спільно із студентами складає маршрут відповідно до теми та завдань навчальної екскурсії, формує методичну розробку екскурсії, готує контрольний текст екскурсії, вибирає методичні прийоми проведення екскурсії, здійснює підбір навчально-пізнавальних завдань за змістом екскурсії, опрацьовує критерії оцінювання роботи студентів; комплектує «портфель екскурсовода».

Вибір теми екскурсії та об'єктів екскурсії здійснюється викладачем комплексно, взаємопов'язано. В умовах обмеженості часу, який відводиться програмою на проведення екскурсій, він вибирає таку тему, яка має практичне значення і втілення в даних умовах. Використання навчальної екскурсії дає можливість змінювати форми навчальної діяльності, переключати увагу і, таким чином, перетворювати напружений процес навчання на задоволення. В ході організації пізнавальної діяльності студентів під час навчальних екскурсій передбачає ретельний відбір екскурсійних об'єктів, включення до їх числа не лише відповідні навчальним цілям, але й ті, що створюють емоційно-ціннісні переживання, мають естетичний, виховний і методичний потенціал для майбутнього професійного саморозвитку.

Готуючи екскурсію, викладач підбирає та структурує матеріал так, щоб забезпечити подальший розвиток та формування предметної компетентності фахівців туризму і географії, забезпечити розвиток у них комунікативності, здатності до

співробітництва, формування мотивів до різноманітної суспільної творчості, розвиток особистих здібностей студентів [3].

Студенти мають можливість засвоїти методіку організації та проведення екскурсій різного спрямування, адже це є необхідною частиною їх професійної діяльності. Ця функція реалізується у вивченні студентами історичних, природничих, мистецтвознавчих та інших наукових проблем і їх різноманітних аспектів, у напрацюванні матеріалу, методик і технологій, що можуть слугувати основою для створення і проведення майбутніх екскурсій.

Навчальними програмами заплановані різноманітні навчальні екскурсії, зокрема: краєзнавчі оглядові та тематичні (музейні (наприклад, у Мукачівському історичному музеї, Закарпатському обласному краєзнавчому музеї, Берегівському краєзнавчому музеї тощо), фізико-географічні, екологічні, екскурсії і природу (екскурсії в НПП «Синевир», Ужанський національний парк, на Долину нарцисів тощо), історичні, мистецтвознавчі та інші. Найкраще пристосованими для навчальних екскурсій є оглядові та тематичні екскурсії на поширену історико-краєзнавчу тематику («Місто над Латорицею», «Місто над Ужем», «Лінія Арпада», «Закарпаття – край рекреації та туризму» тощо).

Під час розповіді викладач використовує такі педагогічні методи: вербальні методи: усний виклад матеріалу, бесіда, пояснення, переказ змісту певного літературного джерела, пояснювальне читання; наочні методи: демонстрація об'єктів, що вивчаються, в природі або на зображеннях; практичні методи - самостійна робота студентів над засвоєнням матеріалу, огляд об'єктів тощо [4]. У взаємодіях із студентською аудиторією викладач використовує методи педагогічного впливу, які ґрунтуються на таких дидактичних принципах: науковість, ідейність, зв'язок з життям, доступність, системність, дохідливість і переконливість. Ним визначаються зміст, організація і методика навчання студентів [5].

У зв'язку з поширенням інформаційно-комунікативних технологій (та досить часто складністю організації екскурсій за межами навчального закладу) у навчальному процесі стали популярними віртуальні та Інтернет-екскурсії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, навчальна екскурсія – це форма поширення знань і виховання, сукупність способів і прийомів повідомлення знань. Комплексний характер екскурсійного методу реалізується, завдяки дії механізмів повідомлення знань екскурсоводом і засвоєння цих знань екскурсантами. Підґрунтям комплексності екскурсійного методу є органічне поєднання в ньому методів навчання і виховання. Основними вимогами до проведення навчальної екскурсії є: відповідність конкретній цілі професійної підготовки майбутніх фахівців туризму і географії; безпосередній зв'язок із матеріалом, що вивчається, у той же час, отримані на екскурсіях уявлення, результати спостережень і зібрані матеріали повинні знайти використання на подальших заняттях; відповідність теми, застосовуваних методів, форм проведення екскурсії аспектам професійної підготовки студентів, тобто професіоналізація змісту і методів навчальної екскурсії; послідовність, науковість організації та проведення.

Організація пізнавальної діяльності студентів під час навчально-тематичних екскурсій здійснюється при дотриманні організаційно-педагогічних умов, серед яких: реалізація освітньої, навчальної, розвивальної, методичної, виховної й рекреаційної функцій навчальних екскурсій; відбір об'єктів показу відповідно стандарту туристичної освіти й краєзнавчого аспекту; урізноманітнення технологій проведення краєзнавчих екскурсій різного спрямування та їх поєднання; урахування особливостей, мотиваційного, змістового, операційного та емоційного компонентів групової пізнавальної діяльності студентів; використання системи навчально-пізнавальних практичних завдань як засобів контролю знань, що отримані під час навчальних екскурсій, забезпечення інтеграції знань та умінь студентів під час навчальних практик.

Список використаних джерел

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К.: Альтерпрес, 2007. – 464 с.
  2. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: учебник / Б.В. Емельянов. – 5-е изд., – М.: Советский спорт, 2004. – 216 с.
  3. Сегіда К. Ю. Екскурсознавство: навчально-методичний посібник для студентів-географів спеціальності «Географія рекреації та туризму» / Сегіда К. Ю., Мельничук А. А. – Харків, 2014. – 56 с.
  4. Дашевська І.М. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності / Дашевська І.М., Томкович О.І. // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. – №4 (239). – Ч.ІІ. - С.129-134.
  5. Черезова М.В. Педагогічні ознаки екскурсії / М.В. Черезова // Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. - 2009. - №10 (173). – С.96–103.
- Учебно-тематические экскурсии, их роль в профессиональном становлении будущего специалиста в сфере туризма

References

1. Babaritskaya, V., A. Korotkova, and O. Malinovskaya. 2007. *Ekskursoznavstvo i muzeyeznavstvo [Excursion and Museum Studies]*. Kyiv: Alterpres.
2. Emel'yanov, B.V. 2004. *Ekstursovedenye [Guided Tour]*. 5th ed. Moscow: Soviet sport.
3. Sehida, K. Yu., and A. A. Mel'nychuk. 2014. *Ekstursoznavstvo [Excursion]*. Kharkiv.
4. Dashevs'ka, I.M., and O.I. Tomkovych. 2012. "Interaktyvni metody navchannya ta yikh zastosuvannya v ekskursiyui diyal'nosti [Interactive teaching methods and their application in field trips]." *Bulletin of Lugansk National University T. Shevchenko* 4(239), II: 129-134.
5. Cherezova, M.V. 2009. Pedagogichni oznaky ekskursiyi [Pedagogical signs of the excursion]." *Bulletin of Lugansk National University. Taras Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences* 10(173): 96-103.

В статті розкриваються питання організації навчальних екскурсій в процесі підготовки майбутніх фахівців туризму та географії. Авторами обґрунтовується значимість ролі та значення навчальних екскурсій; розкриваються організаційно-педагогічні умови, що сприяють ефективності організації цього процесу. Зазначено, що екскурсії сприяють розвитку спостережливості, духовних, етичних, інформаційних та інших пізнавальних якостей майбутніх фахівців туризму, формують навички їх самостійної роботи.

Ключові слова: навчальна екскурсія, фахівці туризму, методи пізнання, методика екскурсій, екскурсовод, пізнавальна діяльність.

In recent years, the educational institutions had strengthened intensified efforts for the education of students and students on the traditions and customs of the Ukrainian people, study his historic and cultural heritage. The relationship between excursion and education provides ample for use by full means of educational methods. Introduction into educational process interactive methods training of tourism professionals determines the relevance of the study. Science has highlighted the need for advantage of teaching activities various methods of organizing educational and educational activities of students. These efforts are designed to intensify students' cognitive activity, improve overall learning effectiveness. Theoretical foundations, educational and thematic excursions in the process of training, tourism professionals are fragments. The study is aimed at the role and significance of educational-thematic excursion as an effective method of training tourism professionals. It is important to address the challenges: to identify the features of the training tower and the possibilities of its application in the training process, and justify the need to apply a study tour in pedagogical methodology and practice. The organization of educational activities of students during the educational and thematic excursions it is carried out under organizational and pedagogical conditions, including: realization of educational, educational, developing, methodical, educational and recreational functions of educational excursions; selection the show object in accordance with the standard of tourist education and local history aspect; variety of technologies of thematic excursions of different directions and their combination; accounting of motivational, content, operational and emotional components of students' cognitive activity; use of the system of educational and cognitive practical tasks as a means of monitoring the knowledge gained during training tours.

Key words: educative excursion, professionals in tourism, cognition methods, methods of excursion, guide, activity.

УДК 37.026.5

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-80-84

Коваль Мирослав Стефанович,
кандидат педагогічних наук, професор,
orcid 0000-0002-0662-862X
Кусій Мирослава Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів
orcid 0000-0003-3120-1975

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ПОРЯТКУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядається проблема формування інтелектуальної культури студентів – майбутніх офіцерів служби порятунку в процесі вивчення математичних дисциплін. Виявлено значущість інтелектуальної культури у їх професійній підготовці та роль математичних дисциплін у формуванні інтелектуальної культури, висвітлено особливості математики як науки та навчального предмета. Доведено, що специфіка загальної математичної підготовки майбутніх офіцерів служби порятунку зумовлює потребу виявлення її особливостей в аспекті формування інтелектуальної культури студентів та курсантів. Обґрунтовано принципи формування інтелектуальної культури майбутніх офіцерів служби порятунку засобами вивчення математичних дисциплін.

Ключові слова: інтелектуальна культура студента, принципи формування, майбутні офіцери служби порятунку, математичні дисципліни.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>